ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (πέμπτο τμήμα)

της 14ης Σεπτεμβρίου 2000 *

Στην υπόθεση C-238/98,

που έχει ως αντικείμενο αίτηση του tribunal administratif de Châlons-en-Champagne (Γαλλία) προς το Δικαστήριο, κατ' εφαρμογήν του άρθρου 177 της Συνθήκης ΕΚ (νυν άρθρου 234 ΕΚ), με την οποία ζητείται, στο πλαίσιο της διαφοράς που εκκρεμεί ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου μεταξύ

Hugo Fernando Hocsman

και

Ministre de l'Emploi et de la Solidarité,

η έκδοση προδικαστικής αποφάσεως ως προς την ερμηνεία του άρθρου 52 της Συνθήκης ΕΚ (νυν, κατόπιν τροποποιήσεως, άρθρου 43 ΕΚ),

* Γλώσσα διαδικασίας: η γαλλική.

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (πέμπτο τμήμα),

συγκείμενο από τους D. A. O. Edward (εισηγητή), πρόεδρο τμήματος, J. C. Moitinho de Almeida, C. Gulmann, J.-P. Puissochet και P. Jann, δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: F. G. Jacobs
γραμματέας: H. von Holstein, βοηθός γραμματέας,

λαμβάνοντας υπόψη τις γραπτές παρατηρήσεις που κατέθεσαν:

— ο H. F. Hocsman, εκπροσωπούμενος από τον G. Chemla, δικηγόρο Châlons-en-Champagne,

— η Γαλλική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τις K. Rispal-Bellanger, υποδιευθύντρια στη διεύθυνση νομικών υποθέσεων του Υπουργείου Εξωτερικών, και A. de Bourgoing, chargé de mission στην ίδια διεύθυνση,

— η Ισπανική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από την M. López-Monís Gallego, abogado del Estado,

— η Ιταλική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον καθηγητή U. Leanza, προϊστάμενο της υπηρεσίας διπλωματικών διαφορών του Υπουργείου Εξωτερικών, επικουρούμενο από τον D. Del Gaizo, avvocato dello Stato,

— η Φινλανδική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον H. Rotkirch και την T. Pynnä, valtionasiamiehet,

— η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου, εκπροσωπούμενη από τον J. E. Collins, Assistant Treasury Solicitor, επικουρούμενο από τον R. Thompson, barrister,

— η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, εκπροσωπούμενη από τους A. Caeiro, κύριο νομικό σύμβουλο, και B. Mongin, μέλος της Νομικής Υπηρεσίας,

έχοντας υπόψη την έκθεση ακροατηρίου,

αφού άκουσε τις προφορικές παρατηρήσεις του H. F. Hocsman, εκπροσωπούμενου από τον G. Chemla, της Γαλλικής Κυβερνήσεως, εκπροσωπούμενης από τον C. Bergeot, chargé de mission στη διεύθυνση νομικών υποθέσεων του Υπουργείου Εξωτερικών, και της Ισπανικής Κυβερνήσεως, εκπροσωπούμενης από την M. López-Monís Gallego, της Ιταλικής Κυβερνήσεως, εκπροσωπούμενης από τον D. Del Gaizo, της Ολλανδικής Κυβερνήσεως, εκπροσωπούμενης από τον M. A. Fierstra, νομικό σύμβουλο στο Υπουργείο Εξωτερικών, και της Επιτροπής, εκπροσωπούμενης από τον B. Mongin, κατά τη συνεδρίαση της 17ης Ιουνίου 1999,

αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις του κατά τη συνεδρίαση της 16ης Σεπτεμβρίου 1999,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

1 Με απόφαση της 23ης Ιουνίου 1998, που περιήλθε στο Δικαστήριο στις 7 Ιουλίου 1998, το tribunal administratif de Châlons-en-Champagne υπέβαλε στο Δικαστήριο, κατ' εφαρμογήν του άρθρου 177 της Συνθήκης ΕΚ (νυν άρθρου 234 ΕΚ), προδικαστικό ερώτημα ως προς την ερμηνεία του άρθρου 52 της Συνθήκης ΕΚ (νυν, κατόπιν τροποποιήσεως, άρθρου 43 ΕΚ).

2 Το ερώτημα αυτό ανέκυψε στο πλαίσιο διαφοράς μεταξύ του H. F. Hocsman και του Γάλλου Υπουργού Απασχολήσεως και Κοινωνικής Αλληλεγγύης (ministre de l'Emploi et de la Solidarité) σχετικά με απόφαση με την οποία ο τελευταίος αρνήθηκε να χορηγήσει στον H. F. Hocsman άδεια ασκήσεως της ιατρικής στη Γαλλία.

Το κοινοτικό δίκαιο

3 Το άρθρο 52 της Συνθήκης ΕΚ ορίζει:

«Στο πλαίσιο των κατωτέρω διατάξεων, οι περιορισμοί της ελευθερίας εγκαταστάσεως των υπηκόων ενός κράτους μέλους στην επικράτεια ενός άλλου κράτους μέλους καταργούνται προοδευτικώς κατά τη διάρκεια της μεταβατικής περιόδου. (...)

Η ελευθερία εγκαταστάσεως περιλαμβάνει την ανάληψη και την άσκηση μη μισθωτών δραστηριοτήτων (...) σύμφωνα με τις προϋποθέσεις που ορίζονται από τη νομοθεσία της χώρας εγκαταστάσεως για τους δικούς της υπηκόους (...).»

4 Το άρθρο 57, παράγραφοι 1 και 3, της Συνθήκης ΕΚ (νυν, κατόπιν τροποποιήσεως, άρθρο 47, παράγραφοι 1 και 3, ΕΚ) ορίζει:

«1. Για να διευκολύνει την ανάληψη και την άσκηση μη μισθωτών δραστηριοτήτων, το Συμβούλιο, αποφασίζοντας με τη διαδικασία του άρθρου 189 Β, εκδίδει οδηγίες για την αμοιβαία αναγνώριση των διπλωμάτων, πιστοποιητικών και άλλων τίτλων.

(...)

3. Ως προς τα ιατρικά, παραϊατρικά και φαρμακευτικά επαγγέλματα, η προοδευτική άρση των περιορισμών προϋποθέτει το συντονισμό των όρων ασκήσεώς τους στα διάφορα κράτη μέλη.»

5 Η οδηγία 93/16/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 5ης Απριλίου 1993, για τη διευκόλυνση της ελεύθερης κυκλοφορίας των ιατρών και της αμοιβαίας αναγνώρισης των διπλωμάτων, πιστοποιητικών και άλλων τίτλων τους (ΕΕ L 165, σ. 1), εφαρμόζεται, κατά το άρθρο 1 αυτής, στις δραστηριότητες των ιατρών, τις οποίες ασκούν οι υπήκοοι των κρατών μελών ως μισθωτοί ή ως ανεξάρτητοι επαγγελματίες.

6 Κατά το άρθρο 2 της οδηγίας 93/16:

«Κάθε κράτος μέλος αναγνωρίζει τα διπλώματα, τα πιστοποιητικά και τους άλλους τίτλους που χορηγούνται στους υπηκόους των κρατών μελών από τα άλλα κράτη μέλη σύμφωνα με το άρθρο 23 και που απαριθμούνται στο άρθρο 3, προσδίδοντάς τους στο έδαφός του, όσον αφορά την πρόσβαση στις δραστηριότητες του ιατρού και την άσκηση αυτών, την ίδια ισχύ με τα διπλώματα, τα πιστοποιητικά και τους άλλους τίτλους που χορηγεί το κράτος αυτό.»

7 Τα άρθρα 23 και 24 της οδηγίας 93/16, που περιλαμβάνονται στον τίτλο ΙΙΙ αυτής, με επικεφαλίδα «Συντονισμός των νομοθετικών, κανονιστικών και διοικητικών διατάξεων που αφορούν τις δραστηριότητες των ιατρών», διαλαμβάνουν τις προϋποθέσεις στις οποίες πρέπει να ανταποκρίνεται η ιατρική εκπαίδευση για την αναγνώριση, στα άλλα κράτη μέλη, του διπλώματος, πιστοποιητικού ή άλλου τίτλου που χορηγείται μετά το πέρας της εκπαιδεύσεως αυτής. Το άρθρο 23 της οδηγίας 93/16 αφορά το δίπλωμα, πιστοποιητικό ή άλλον τίτλο που χορηγείται μετά το πέρας της βασικής εκπαιδεύσεως, ενώ το άρθρο 24 της οδηγίας αυτής αφορά το δίπλωμα, πιστοποιητικό ή άλλον τίτλο ιατρικής ειδικότητας.

8 Το άρθρο 23 της οδηγίας 93/16 ορίζει:

«1. Τα κράτη μέλη εξαρτούν την ανάληψη και την άσκηση των ιατρικών δραστηριοτήτων από την κατοχή διπλώματος, πιστοποιητικού ή άλλου τίτλου ιατρικής, κατά την έννοια του άρθρου 3, που να παρέχει την εγγύηση ότι ο ενδιαφερόμενος έχει αποκτήσει κατά τη συνολική διάρκεια της εκπαιδεύσεώς του:

α) προσήκουσες γνώσεις των επιστημών επί των οποίων βασίζεται η ιατρική, καθώς και ότι έχει κατανοήσει καλά τις επιστημονικές μεθόδους, συμπεριλαμβανομένων των αρχών μετρήσεως των βιολογικών λειτουργιών, της αξιολογήσεως των επιστημονικώς διαπιστωμένων γεγονότων και της αναλύσεως των δεδομένων·

β) προσήκουσες γνώσεις της διαρθρώσεως των λειτουργιών και της συμπεριφοράς του ανθρωπίνου οργανισμού υγιούς ή ασθενούς, καθώς και των σχέσεων μεταξύ της καταστάσεως της υγείας του ανθρώπου και του φυσικού και κοινωνικού περιβάλλοντός του·

γ) προσήκουσες γνώσεις των κλινικών θεμάτων και της κλινικής πρακτικής που να του παρέχουν συνεκτική εικόνα των σωματικών και διανοητικών ασθενειών, της προληπτικής ιατρικής, της διαγνωστικής και της θεραπευτικής ιατρικής καθώς και της αναπαραγωγής του ανθρώπου·

δ) προσήκουσα κλινική πείρα υπό κατάλληλη εποπτεία σε νοσοκομεία.

2. Η συνολική αυτή ιατρική εκπαίδευση περιλαμβάνει τουλάχιστον έξι έτη ή 5 500 ώρες θεωρητικής και πρακτικής διδασκαλίας σε πανεπιστήμιο ή υπό την εποπτεία πανεπιστημίου.

3. Για να γίνει κανείς δεκτός στην εκπαίδευση αυτήν προϋποτίθεται ότι κατέχει δίπλωμα ή πιστοποιητικό που παρέχει δικαίωμα πρόσβασης στις σχετικές σπουδές στα ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα ενός κράτους μέλους.

4. Για τα πρόσωπα που άρχισαν τις σπουδές τους προ της 1ης Ιανουαρίου 1972, η αναφερόμενη στην παράγραφο 2 εκπαίδευση δύναται να περιλαμβάνει πρακτική εκπαίδευση έξι μηνών πανεπιστημιακού επιπέδου, πραγματοποιούμενη κατά πλήρη απασχόληση υπό την εποπτεία των αρμοδίων αρχών.

5. Η παρούσα οδηγία δεν θίγει την ευχέρεια των κρατών μελών να επιτρέπουν στο έδαφός τους, σύμφωνα με την εσωτερική νομοθεσία τους, την ανάληψη και την άσκηση των ιατρικών δραστηριοτήτων στους κατόχους διπλωμάτων, πιστοποιητικών ή άλλων τίτλων, που δεν έχουν αποκτηθεί σε κράτος μέλος.»

9 Το άρθρο 24 της οδηγίας 93/16 ορίζει:

«1. Τα κράτη μέλη μεριμνούν ώστε η εκπαίδευση που οδηγεί στην απόκτηση διπλώματος, πιστοποιητικού ή άλλου τίτλου ιατρικής ειδικότητος να ανταποκρίνεται τουλάχιστον στους ακόλουθους όρους:

α) προϋποθέτει την επιτυχή περάτωση εξαετών σπουδών στο πλαίσιο του προβλεπομένου στο άρθρο 23 κύκλου σπουδών- όσον αφορά την εκπαίδευση που οδηγεί στην απονομή του διπλώματος, πιστοποιητικού ή άλλου τίτλου ειδίκευσης στην οδοντοχειρουργική, στοματοχειρουργική και γναθοπροσωπική χειρουργική (βασική εκπαίδευση ιατρού και οδοντιάτρου), προϋποθέτει επίσης την

επιτυχή ολοκλήρωση του κύκλου σπουδών του οδοντιάτρου που αναφέρεται στο άρθρο 1 της οδηγίας 78/687/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 25ης Ιουλίου 1978, περί του συντονισμού των νομοθετικών, κανονιστικών και διοικητικών διατάξεων που αφορούν τις δραστηριότητες του οδοντιάτρου·

β) περιλαμβάνει θεωρητική και πρακτική διδασκαλία·

γ) πραγματοποιείται κατά πλήρη απασχόληση και υπό την εποπτεία των αρμόδιων αρχών ή οργανισμών σύμφωνα με το σημείο 1 του παραρτήματος Ι·

δ) πραγματοποιείται σε πανεπιστημιακό κέντρο, σε πανεπιστημιακή κλινική ή, κατά περίπτωση, σε νοσηλευτικό ίδρυμα εγκεκριμένο για το σκοπό αυτό από τις αρμόδιες αρχές ή οργανισμούς·

ε) συνεπάγεται προσωπική συμμετοχή του υποψηφίου ειδικού ιατρού στη δραστηριότητα και στις ευθύνες των σχετικών υπηρεσιών.

2. Τα κράτη μέλη εξαρτούν τη χορήγηση διπλώματος, πιστοποιητικού ή άλλου τίτλου ιατρικής ειδικότητος από την κατοχή ενός από τα διπλώματα, πιστοποιητικά ή άλλους τίτλους ιατρικής που αναφέρονται στο άρθρο 23. Η απονομή του διπλώματος, πιστοποιητικού ή άλλου τίτλου ειδίκευσης στην οδοντοχειρουργική, στοματοχειρουργική και γναθοπροσωπική χειρουργική (βασική εκπαίδευση ιατρού και οδοντιάτρου) προϋποθέτει επιπλέον την κατοχή ενός από τα διπλώματα, πιστοποιητικά ή άλλους τίτλους οδοντιάτρου που αναφέρονται στο άρθρο 1 της οδηγίας 78/687/ΕΟΚ.»

Το εθνικό δίκαιο

10 Το άρθρο L. 356 του code de la santé publique (κώδικα δημοσίας υγείας) ορίζει:

«Ουδείς μπορεί να ασκεί το επάγγελμα του ιατρού, του χειρουργού οδοντιάτρου ή της μαίας στη Γαλλία αν δεν είναι:

1° κάτοχος διπλώματος, πιστοποιητικών ή άλλων τίτλων που απαριθμεί το άρθρο L. 356-2 (...)

2° γαλλικής ιθαγενείας ή υπήκοος κράτους μέλους της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας ή άλλου κράτους που είναι συμβαλλόμενο μέρος στη συμφωνία για τον Ευρωπαϊκό Οικονομικό Χώρο (...)

(...)».

11 Δυνάμει του άρθρου L. 352-2 του ίδιου κώδικα, τα διπλώματα, πιστοποιητικά ή τίτλοι που απαιτούνται προς άσκηση του επαγγέλματος του ιατρού είναι είτε το γαλλικό κρατικό δίπλωμα του διδάκτορα της ιατρικής είτε, αν ο ενδιαφερόμενος είναι υπήκοος κράτους μέλους της Ευρωπαϊκής Κοινότητας ή άλλου κράτους που

είναι συμβαλλόμενο μέρος στη συμφωνία για τον Ευρωπαϊκό Οικονομικό Χώρο, δίπλωμα, πιστοποιητικό ή άλλος τίτλος ιατρικής που χορηγήθηκε από ένα των εν λόγω κρατών και περιλαμβάνεται σε πίνακα καταρτιζόμενο σύμφωνα με τις κοινοτικές υποχρεώσεις ή τις υποχρεώσεις που απορρέουν από τη συμφωνία για τον Ευρωπαϊκό Οικονομικό Χώρο, με κοινή απόφαση του Υπουργού Υγείας και του αρμόδιου για τα πανεπιστήμια Υπουργού.

Η διαφορά της κύριας δίκης

12 Από τον φάκελο προκύπτει ότι ο H. F. Hocsman είναι κάτοχος διπλώματος διδάκτορα της ιατρικής που χορήγησε το 1976 το Πανεπιστήμιο του Μπουένος Άιρες (Αργεντινή) και διπλώματος ειδικότητας στην ουρολογία που χορήγησε το 1982 το Πανεπιστήμιο της Βαρκελώνης (Ισπανία).

13 Ο H. F. Hocsman, αργεντικής καταγωγής, απέκτησε την ισπανική ιθαγένεια το 1986 και εν συνεχεία κατέστη Γάλλος υπήκοος το 1998.

14 Το 1980 οι ισπανικές αρχές αναγνώρισαν το αργεντικό δίπλωμα του H. F. Hocsman ως ισότιμο προς τον ισπανικό τίτλο του πτυχιούχου ιατρικής και χειρουργικής, επιτρέποντάς του έτσι την άσκηση της ιατρικής στην Ισπανία, καθώς και την πρόσβαση στην εκπαίδευση προς απόκτηση ιατρικής ειδικότητας.

15 Επειδή δεν ήταν Ισπανός υπήκοος κατά τον χρόνο των σπουδών του προς απόκτηση ειδικότητας, ο τίτλος του ουρολόγου ιατρού που χορηγήθηκε στον H. F. Hocsman το 1982 ήταν ακαδημαϊκός τίτλος. Όταν ο H. F. Hocsman απέκτησε την ισπανική ιθα-

γένεια, έλαβε, το 1986, την άδεια να ασκεί στην Ισπανία την επαγγελματική δραστηριότητα του ουρολόγου.

16 Σύμφωνα με διάφορα πιστοποιητικά, ο H. F. Hocsman εργάστηκε επί ορισμένα έτη στην Ισπανία. Αφιχθείς στη Γαλλία το 1990, άσκησε έκτοτε καθήκοντα συμβεβλημένου ή συνεργαζόμενου βοηθού, ως ειδικός χειρουργός ουρολόγος, σε διάφορα γαλλικά νοσοκομεία, ειδικότερα δε, από τον Νοέμβριο 1991, στο νοσοκομειακό κέντρο του Laon.

17 Προκειμένου να επιτύχει την εγγραφή του στον Ιατρικό Σύλλογο για να ασκεί την ιατρική στη Γαλλία, ο H. F. Hocsman προέβη επανειλημμένως σε διαβήματα ενώπιον των γαλλικών αρχών.

18 Με έγγραφο της 27ης Ιουνίου 1997, ο Υπουργός Απασχολήσεως και Κοινωνικής Αλληλεγγύης αρνήθηκε να χορηγήσει στον H. F. Hocsman άδεια ασκήσεως της ιατρικής στη Γαλλία επειδή ο τελευταίος δεν πληρούσε τις προϋποθέσεις του άρθρου L. 356 του κώδικα δημοσίας υγείας αφού το αργεντινό δίπλωμα του οποίου είναι κάτοχος δεν του παρέχει δικαίωμα ασκήσεως της ιατρικής στη Γαλλία.

19 Το tribunal administratif de Châlons-en-Champagne, ενώπιον του οποίου ασκήθηκε προσφυγή ακυρώσεως της αποφάσεως αυτής, θεωρώντας ότι η επίλυση της διαφοράς επιβάλλει την ερμηνεία του κοινοτικού δικαίου, αποφάσισε να αναστείλει τη διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο το εξής προδικαστικό ερώτημα:

«(...) ισοτιμία δοθείσα από ένα κράτος μέλος πρέπει να έχει ως αποτέλεσμα άλλο κράτος μέλος να εξακριβώνει, βάσει του άρθρου 52 της Συνθήκης της Ρώμης, αν οι γνώσεις και τα προσόντα που πιστοποιούνται με την ισοτιμία αυτή αντιστοιχούν στα απαιτούμενα από τα εθνικά διπλώματα και τίτλους, ειδικότερα στην περίπτωση κατά την οποία ο δικαιούχος της ισοτιμίας είναι κάτοχος διπλώματος στο οποίο

πιστοποιείται ειδικότητα κτηθείσα σε κράτος μέλος και το οποίο περιλαμβάνεται στο πεδίο εφαρμογής της οδηγίας περί αμοιβαίας αναγνωρίσεως των διπλωμάτων[;]»

Επί του προδικαστικού ερωτήματος

20 Ο H. F. Hocsman θεωρεί αντιφατικό το γεγονός ότι εργάζεται νομίμως, επί πολλά έτη, ως ουρολόγος σε διάφορα νοσοκομεία της Γαλλίας ενώ, συγχρόνως, η αίτησή του εγγραφής στον Ιατρικό Σύλλογο απορρίπτεται. Στηριζόμενος στη σχετική με το άρθρο 52 της Συνθήκης νομολογία του Δικαστηρίου και ειδικότερα στις αποφάσεις της 7ης Μαΐου 1991, C-340/89, Βλασσοπούλου (Συλλογή 1991, σ. I-2357), και της 9ης Φεβρουαρίου 1994, C-319/92, Haim (Συλλογή 1994, σ. I-425), προβάλλει ότι η άρνηση των γαλλικών αρχών να αναγνωρίσουν το αργεντινό πτυχίο του ιατρικής είναι αντίθετη τόσο προς το πνεύμα όσο και προς το γράμμα της εν λόγω διατάξεως.

21 Με τη σκέψη 16 της προμνησθείσας αποφάσεως Βλασσοπούλου, το Δικαστήριο έκρινε ότι το άρθρο 52 της Συνθήκης πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι απόκειται στο κράτος μέλος, το οποίο έχει επιληφθεί αιτήσεως προς χορήγηση αδείας για την άσκηση επαγγέλματος στο οποίο η πρόσβαση εξαρτάται, κατά την εθνική νομοθεσία, από την κατοχή διπλώματος ή την επαγγελματική κατάρτιση, να λαμβάνει υπόψη τα διπλώματα, πιστοποιητικά και άλλους τίτλους που έχει αποκτήσει ο ενδιαφερόμενος με σκοπό την άσκηση του ιδίου επαγγέλματος σε άλλο κράτος μέλος και να προβαίνει σε συγκριτική εξέταση των ικανοτήτων που πιστοποιούνται με τα διπλώματα αυτά και των γνώσεων και προσόντων που απαιτούνται από τις εθνικές διατάξεις.

22 Κατ' εφαρμογήν της ίδιας αρχής, το Δικαστήριο έκρινε, με τη σκέψη 28 της προπαρατεθείσας αποφάσεως Haim, ότι οι αρμόδιες εθνικές αρχές οφείλουν, προκειμένου να εξακριβώσουν αν πληρούται η επιβαλλόμενη από την εθνική κανονιστική

ρύθμιση υποχρέωση πραγματοποιήσεως πρακτικής ασκήσεως, να λαμβάνουν υπόψη την επαγγελματική πείρα του ενδιαφερομένου, περιλαμβανομένης και εκείνης που απέκτησε σε άλλο κράτος μέλος.

23 Δεδομένου ότι η νομολογία αυτή επιβεβαιώθηκε επανειλημμένως (βλ., ως τελευταίως εκδοθείσα, την απόφαση της 8ης Ιουλίου 1999, C-234/97, Fernández de Bobadilla (Συλλογή 1999, σ. I-4773, σκέψεις 29 έως 31), γίνεται παγίως δεκτό ότι οι αρχές κράτους μέλους, όταν επιλαμβάνονται αιτήσεως που υποβάλλει κοινοτικός υπήκοος για τη χορήγηση αδείας ασκήσεως επαγγέλματος στο οποίο η πρόσβαση εξαρτάται, κατά την εθνική νομοθεσία, από την κατοχή διπλώματος ή την επαγγελματική κατάρτιση, ή ακόμη τις περιόδους πρακτικής εμπειρίας, οφείλουν να λαμβάνουν υπόψη το σύνολο των διπλωμάτων, πιστοποιητικών και άλλων τίτλων, καθώς και την πρόσφορη πείρα του ενδιαφερομένου, προβαίνοντας σε συγκριτική εξέταση μεταξύ, αφενός, των ικανοτήτων που πιστοποιούνται με αυτά τα διπλώματα και αυτή την πείρα και, αφετέρου, των γνώσεων και προσόντων που απαιτούνται από την εθνική νομοθεσία.

24 Επιβάλλεται η παρατήρηση ότι η νομολογία αυτή δεν είναι παρά η νομολογιακή έκφραση μιας αρχής συμφυούς προς τις θεμελιώδεις ελευθερίες της Συνθήκης.

25 Η Ισπανική και η Ιταλική Κυβέρνηση, υποστηριχθείσες κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση από τη Γαλλική Κυβέρνηση, προβάλλουν ότι η αρχή αυτή δεν έχει εφαρμογή στην παρούσα υπόθεση. Συγκεκριμένα, όταν υπάρχει οδηγία σχετική με την αμοιβαία αναγνώριση των διπλωμάτων, όπως η οδηγία 93/16, ο δε τίτλος που κατέχει ο ενδιαφερόμενος δεν πληροί τις προϋποθέσεις που θέτει η οδηγία, ο ενδιαφερόμενος δεν μπορεί να επικαλείται την απευθείας εφαρμογή των διατάξεων της Συνθήκης περί των θεμελιωδών κοινοτικών ελευθεριών.

26 Θεωρώντας ότι το άρθρο 57, παράγραφος 3, της Συνθήκης εξαρτά την ελεύθερη κυκλοφορία αυτών που ασκούν τα ιατρικά, παραϊατρικά και φαρμακευτικά επαγγέλματα από ορισμένες προϋποθέσεις οι οποίες διευκρινίστηκαν με το παράγωγο δίκαιο, οι εν λόγω κυβερνήσεις καταλήγουν ότι τα ενδιαφερόμενα άτομα μπορούν να κάνουν χρήση του δικαιώματος αυτού μόνο σύμφωνα με τη διαδικασία και τις

λεπτομέρειες που προβλέπει το παράγωγο δίκαιο, ήτοι, όσον αφορά την υπόθεση της κύριας δίκης, στο πλαίσιο που θεσπίζει η οδηγία 93/16.

27 Οι κυβερνήσεις αυτές παρατηρούν ότι η νομολογία του Δικαστηρίου στον τομέα αυτόν αφορούσε επαγγέλματα, όπως αυτά του δικηγόρου (στην υπόθεση στην οποία εκδόθηκε η προπαρατεθείσα απόφαση Βλασσοπούλου) ή του κτηματομεσίτη (βλ. απόφαση της 7ης Μαΐου 1992, C-104/91, Aguirre Borrell κ.λπ., Συλλογή 1992, σ. I-3003), τα οποία, όταν εκδόθηκαν οι αποφάσεις αυτές, δεν αποτελούσαν αντικείμενο καμιάς οδηγίας σχετικής με τον συντονισμό ή την αμοιβαία αναγνώριση των διπλωμάτων. Κατά συνέπεια, η νομολογία αυτή δεν ασκεί επιρροή όσον αφορά την ελεύθερη κυκλοφορία των ιατρών, η οποία διέπεται εξαντλητικά από την οδηγία 93/16, όσον αφορά τον προσδιορισμό τόσο εκείνων που δικαιούνται της ελευθερίας αυτής όσο και εκείνων που αποκλείονται.

28 Προσθέτουν ότι ο περιορισμός που το άρθρο 57, παράγραφος 3, της Συνθήκης θέτει έναντι των ιατρικών, παραϊατρικών και φαρμακευτικών επαγγελμάτων έχει ως σκοπό την εξασφάλιση ενός υψηλού επιπέδου προστασίας της υγείας, ο οποίος είναι ένας από τους στόχους που ανατίθεται ρητά στην Κοινότητα με το άρθρο 3, στοιχείο μ', της Συνθήκης ΕΚ (νυν, κατόπιν τροποποιήσεως, άρθρο 3, στοιχείο ο', ΕΚ). Η επίτευξη του στόχου αυτού θα διακυβευόταν αν γινόταν δεκτό ότι τα ιατρικά ή παραϊατρικά επαγγέλματα ασκούνται κατά παράβαση των προϋποθέσεων που προβλέπουν οι οδηγίες οι οποίες έχουν εφαρμογή.

29 Αντιθέτως, η Φινλανδική Κυβέρνηση και η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου, καθώς και η Επιτροπή, θεωρούν ότι οι υποχρεώσεις ως προς την αμοιβαία αναγνώριση των διπλωμάτων που επιβάλλει στα κράτη μέλη το άρθρο 52 της Συνθήκης εξακολουθούν να υπάρχουν, ανεξαρτήτως του αν υπάρχει ή όχι σχετική κοινοτική οδηγία στον τομέα αυτόν. Η Επιτροπή παρατηρεί ότι θα ήταν παράδοξο η ύπαρξη μιας οδηγίας που αποβλέπει στην αμοιβαία αναγνώριση των διπλωμάτων να έχει περιοριστικό αποτέλεσμα επί της ελευθερίας εγκαταστάσεως, στερώντας τον κοινοτικό υπήκοο, κάτοχο ενός διπλώματος το οποίο δεν πληροί τις προϋποθέσεις που θέτει η οδηγία αυτή, από τη δυνατότητα να επικαλείται την αρχή για την οποία γίνεται λόγος στις σκέψεις 23 και 24 της παρούσας αποφάσεως, ενώ θα μπορούσε ασφαλώς να το πράξει αν έλειπε μια τέτοια οδηγία.

30 Ενόψει των παρατηρήσεων αυτών, επιβάλλεται να διασαφηνιστεί το πεδίο εφαρμογής της αρχής για την οποία γίνεται λόγος στις σκέψεις 23 και 24 της παρούσας αποφάσεως.

31 Μολονότι είναι αληθές ότι η εν λόγω αρχή εφαρμόστηκε σε υποθέσεις οι οποίες αφορούσαν επαγγέλματα για την άσκηση των οποίων δεν υπήρχαν, τότε, μέτρα εναρμονίσεως ή συντονισμού, ωστόσο η αρχή αυτή δεν μπορεί να απολέσει μέρος της νομικής της αξίας λόγω της εκδόσεως οδηγιών σχετικών με την αμοιβαία αναγνώριση των διπλωμάτων.

32 Πράγματι, τέτοιες οδηγίες έχουν ως σκοπό, όπως προκύπτει από το άρθρο 57, παράγραφος 1, της Συνθήκης, να διευκολύνουν την ανάληψη και την άσκηση μη μισθωτών δραστηριοτήτων και, επομένως, να καταστήσουν ευχερέστερες τις υφιστάμενες ήδη δυνατότητες αναλήψεως των δραστηριοτήτων αυτών από τους πολίτες των άλλων κρατών μελών. Υπό το πρίσμα αυτό το Δικαστήριο έκρινε ότι, όταν η ελευθερία εγκαταστάσεως που προβλέπει το άρθρο 52 της Συνθήκης μπορεί να διασφαλισθεί σ' ένα κράτος μέλος, είτε δυνάμει των ισχυουσών νομοθετικών και κανονιστικών διατάξεων είτε δυνάμει της πρακτικής που ακολουθούν η δημόσια διοίκηση και τα επαγγελματικά σωματεία, δεν μπορούν πρόσωπα που υπόκεινται στο κοινοτικό δίκαιο να αποκλειστούν από την πραγματική απόλαυση της ελευθερίας αυτής απλώς και μόνον επειδή δεν έχουν ακόμη θεσπιστεί, για συγκεκριμένο επάγγελμα, οι οδηγίες που προβλέπει το άρθρο 57 της Συνθήκης (βλ. απόφαση της 28ης Απριλίου 1977, 71/76, Thieffry, Συλλογή τόμος 1977, σ. 229, σκέψη 17).

33 Ο ρόλος των οδηγιών που θεσπίζουν κοινούς κανόνες και κριτήρια για την αμοιβαία αναγνώριση των διπλωμάτων συνίσταται, επομένως, στη δημιουργία ενός συστήματος το οποίο υποχρεώνει τα κράτη μέλη να δεχθούν την ισοτιμία ορισμένων διπλωμάτων, χωρίς να μπορούν να απαιτούν από τους ενδιαφερομένους την τήρηση άλλων προϋποθέσεων πλην εκείνων που καθιερώνουν οι οδηγίες οι οποίες έχουν εφαρμογή στον τομέα αυτόν.

34 Μια τέτοια αμοιβαία αναγνώριση των διπλωμάτων αυτών καθιστά περιττή, όταν συντρέχουν προϋποθέσεις όπως αυτές που θέτει η οδηγία 93/16, την ενδεχόμενη

αναγνώριση των εν λόγω διπλωμάτων κατ' εφαρμογήν της αρχής που αναφέρεται στις σκέψεις 23 και 24 της παρούσας αποφάσεως. Ωστόσο, η αρχή αυτή διατηρεί ορισμένο ενδιαφέρον σε καταστάσεις μη καλυπτόμενες από τέτοιες οδηγίες, όπως συμβαίνει στην περίπτωση του H. F. Hocsman.

35 Σε μια τέτοια κατάσταση, όπως διαπιστώθηκε στη σκέψη 23 της παρούσας αποφάσεως, οι αρχές ενός κράτους μέλους, όταν επιλαμβάνονται αιτήσεως που υποβάλλει κοινοτικός υπήκοος για τη χορήγηση αδείας ασκήσεως επαγγέλματος στο οποίο η πρόσβαση εξαρτάται, κατά την εθνική νομοθεσία, από την κατοχή διπλώματος ή την επαγγελματική κατάρτιση, ή ακόμη τις περιόδους πρακτικής εμπειρίας, οφείλουν να λαμβάνουν υπόψη το σύνολο των διπλωμάτων, πιστοποιητικών και άλλων τίτλων, καθώς και την πρόσφορη πείρα του ενδιαφερομένου, προβαίνοντας σε συγκριτική εξέταση μεταξύ, αφενός, των ικανοτήτων που πιστοποιούνται με αυτά τα διπλώματα και αυτή την πείρα και, αφετέρου, των γνώσεων και προσόντων που απαιτούνται από την εθνική νομοθεσία.

36 Αν η συγκριτική αυτή εξέταση των διπλωμάτων και της σχετικής επαγγελματικής πείρας οδηγεί στη διαπίστωση ότι οι γνώσεις και τα προσόντα που πιστοποιούνται με το δίπλωμα που αποκτήθηκε σε άλλο κράτος μέλος αντιστοιχούν στα απαιτούμενα από τις εθνικές διατάξεις, οι αρμόδιες αρχές του κράτους μέλους υποδοχής υποχρεούνται να δεχθούν ότι το δίπλωμα αυτό και, ενδεχομένως, η σχετική επαγγελματική πείρα πληρούν τις προϋποθέσεις που θέτουν οι διατάξεις αυτές. Αν, αντιθέτως, από τη σύγκριση προκύπτει μερική μόνον αντιστοιχία μεταξύ αυτών των γνώσεων και προσόντων, οι εν λόγω αρχές δικαιούνται να απαιτήσουν από τον ενδιαφερόμενο να αποδείξει ότι έχει αποκτήσει τις μη πιστοποιούμενες γνώσεις και προσόντα (βλ., κατά την έννοια αυτή, προπαρατεθείσες αποφάσεις Βλασσοπούλου, σκέψεις 19 και 20, και Fernández de Bobadilla, σκέψεις 32 και 33).

37 Η υπόθεση της κύριας δίκης αφορά ιατρό του οποίου το βασικό αργεντινό δίπλωμα ιατρικής αναγνωρίστηκε ως ισότιμο με το εθνικό δίπλωμα σε ένα κράτος μέλος, που του επέτρεψε έτσι να συνεχίσει τις σπουδές ειδικεύσεως στην ουρολογία στο ίδιο αυτό κράτος και να λάβει εκεί το δίπλωμα ουρολογίας το οποίο, σύμφωνα με τα έγγραφα που υποβλήθηκαν στο Δικαστήριο, θα είχε αναγνωριστεί, βάσει του κοι-

νοτικού δικαίου, ισότιμο σε όλα τα κράτη μέλη αν το βασικό δίπλωμα είχε, και αυτό, χορηγηθεί εντός κράτους μέλους.

38 Εν συνεχεία, ο ενδιαφερόμενος άσκησε νομίμως και επί πολλά έτη στο κράτος μέλος υποδοχής την ιατρική ειδικότητα που επιθυμεί ακριβώς να ασκήσει στο μέλλον εντός του κράτους αυτού ως ελεύθερος επαγγελματίας, πράγμα που επιβάλλει την εγγραφή του ενδιαφερομένου στον Ιατρικό Σύλλογο του κράτους μέλους υποδοχής και, επομένως, την κατοχή του βασικού ιατρικού διπλώματος που χορηγούν οι αρμόδιες εθνικές αρχές ή αναγνωρίζουν ως ισότιμο προς το τελευταίο.

39 Εναπόκειται στο αιτούν δικαστήριο, ενδεχομένως δε στις αρμόδιες εθνικές αρχές, να εκτιμήσουν, ενόψει όλων των στοιχείων του φακέλου και των προαναφερομένων σκέψεων, αν η ισοτιμία του διπλώματος του H. F. Hocsman προς το αντίστοιχο γαλλικό δίπλωμα πρέπει να αναγνωριστεί. Ειδικότερα, πρέπει να εξετασθεί αν η αναγνώριση του αργεντινού διπλώματος του H. F. Hocsman στην Ισπανία ως ισότιμου του ισπανικού τίτλου του αποφοίτου ιατρικής και χειρουργικής έγινε με βάση αντίστοιχα κριτήρια προς εκείνα τα οποία έχουν ως σκοπό, στο πλαίσιο της οδηγίας 93/16, να εγγυηθούν στα κράτη μέλη ότι μπορούν να εμπιστεύονται την ποιότητα των διπλωμάτων ιατρικής που χορηγούν τα άλλα κράτη μέλη.

40 Από το σύνολο των προεκτεθέντων προκύπτει ότι στο προδικαστικό ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 52 της Συνθήκης πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι, όταν, σε κατάσταση μη διεπόμενη από οδηγία σχετική με την αμοιβαία αναγνώριση των διπλωμάτων, ένας κοινοτικός υπήκοος υποβάλλει αίτηση αδείας ασκήσεως επαγγέλματος στο οποίο η πρόσβαση εξαρτάται, κατά την εθνική νομοθεσία, από την κατοχή διπλώματος ή από την επαγγελματική κατάρτιση, ή ακόμη από περιόδους πρακτικής εμπειρίας, οι αρμόδιες αρχές του ενδιαφερόμενου κράτους μέλους υποχρεούνται να λάβουν υπόψη το σύνολο των διπλωμάτων, πιστοποιητικών και άλλων τίτλων, καθώς και την πρόσφορη πείρα του ενδιαφερομένου, προβαίνοντας σε συγκριτική εξέταση μεταξύ, αφενός, των ικανοτήτων που πιστο-

ποιούνται με αυτά τα διπλώματα και αυτή την πείρα και, αφετέρου, των γνώσεων και των προσόντων που απαιτούνται από την εθνική νομοθεσία.

Επί των δικαστικών εξόδων

41 Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν η Γαλλική, η Ισπανική, η Ιταλική, η Ολλανδική, η Φινλανδική Κυβέρνηση και η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου, καθώς και η Επιτροπή, που υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, δεν αποδίδονται. Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων.

Για τους λόγους αυτούς,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (πέμπτο τμήμα),

κρίνοντας επί του ερωτήματος που του υπέβαλε με απόφαση της 23ης Ιουνίου 1998 το tribunal administratif de Châlons-en-Champagne, αποφαίνεται:

Το άρθρο 52 της Συνθήκης ΕΚ (νυν, κατόπιν τροποποιήσεως, άρθρο 43 ΕΚ) πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι, όταν, σε κατάσταση μη διεπόμενη από

οδηγία σχετική με την αμοιβαία αναγνώριση των διπλωμάτων, ένας κοινοτικός υπήκοος υποβάλλει αίτηση αδείας ασκήσεως επαγγέλματος στο οποίο η πρόσβαση εξαρτάται, κατά την εθνική νομοθεσία, από την κατοχή διπλώματος ή από την επαγγελματική κατάρτιση, ή ακόμη από περιόδους πρακτικής εμπειρίας, οι αρμόδιες αρχές του ενδιαφερόμενου κράτους μέλους υποχρεούνται να λάβουν υπόψη το σύνολο των διπλωμάτων, πιστοποιητικών και άλλων τίτλων, καθώς και την πρόσφορη πείρα του ενδιαφερομένου, προβαίνοντας σε συγκριτική εξέταση μεταξύ, αφενός, των ικανοτήτων που πιστοποιούνται με αυτά τα διπλώματα και αυτή την πείρα και, αφετέρου, των γνώσεων και των προσόντων που απαιτούνται από την εθνική νομοθεσία.

Edward Moitinho de Almeida Gulmann

Puissochet Jann

Δημοσιεύθηκε σε δημόσια συνεδρίαση στο Λουξεμβούργο στις 14 Σεπτεμβρίου 2000.

Ο Γραμματέας

R. Grass

Ο Πρόεδρος του πέμπτου τμήματος

D. A. O. Edward